

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

כרך ל, תשלי"ט

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

ברור, שהמלה פ צ צ ה כבר היתה נהוגה בעיתונים מספר
שנים לפני המאמר הזה, שכן מצאנו פותרת ב'השקפה' מו'
בתמוז תרס"ו:

כל דבר הפצצה בדוי מעיקרו
הרכה מאנשי צבא מעידים כי שום פצצה לא נזרקה כלל
בהתלוצה, כי אם מקרב התהלוצה בעצמה התפוצצו אורים
מלאכותיים, והשוטרים השתמשו בזה לאות להרג.

ע ק י ב א בן - ע ז ר א

תוספת מלים

(המשך)

זָאב, קל — טרף פזאב.

"וְהַקִּיפּוֹם וְהַתְּקִיפּוֹם וְכִזְאָכִים זָאבוֹ" (י"ח אל-פג, פנף
רננים, עמ' 34).

פנעני מצטט את ד"ר י' אבן-אודם.

זָבֵד — זָבֵד, מתנה.

מִזִּיל זֹבֵד רְסִיסי עֶבְיךָ" (ידיעות המכון לחקר השירה
העברית ב', עמ' רכ"ז).

זָהָה — גאה.

"וּבְגָאוֹנָם לֹא זָהָה י" (י' מרקוס, גנזי שירה ופיוט, עמ',
(117).

כנעני הביא את המלה הזאת במשמעות אחרת. במילון בן-יהודה: "לבל יהיו זוהים" (יוצר אחרון פסח, אלוה), ושם גם הגרסה: זְהוּי הַלֵּב (=זחוחי הלב, סוטה מז ע"ב).

זְהוּי — גאות.

"כָּל מְשֻׁרְתָיו אֵשׁ לוֹהֵט בְּזִיהוּיָם" (שם, עמ' 101).

במילון כנעני במשמעות אחרת.

זָהָר — זָהָר.

"זָהָר גְּבוּרִים בְּמִיתוֹס הַחֶדֶשׁ" (י"ל ביאלר, אשדות ימים,

עמ' 154).

זָהָרִים — זוהר רב.

"לוֹחֹת קֶדֶשׁ זָהָר זָהָרִים" (שם, עמ' 84).

זָלַל, פ"ע — היה בזוי ושפל.

"וְזָלַלְתִּי וְדָלַלְתִּי וְחָלַלְתִּי מִגְּדוּלוֹת" (סליחות ר' דוד,

94).

כנעני מביא משל יעקב כהן.

זוֹלָלוֹת — אכילה גסה.

"וְכָל שֶׁקֶץ בְּשׂוֹר זוֹלָלוֹת" (דרשות דניאל אלקומסי [?],

"ציון" ג', תרפ"ט, עמ' 37, ש' 1).

זָלַל — זולל.

"כְּנוֹפִית הַזֹּלָלִים שֶׁלֵּנוּ בָּאוּ בְּשִׁלּוֹם לְבֵיתוֹ שֶׁל

ארצ'יק" (דב סדן, תר' "ר' שמעיה מברך מועדות" לא"מ דיק, עמ' 42).

פנעני מביאו את המלה בלי ציטטה.

זמר — ל' זמורה במשמע ריח רע, כמו שפירשו ביחז' ו, יז.
"צַרְחָתוּ זֹמֶרֶת לְאֵל וַיִּבְרְכוּ אֶפְסָיו לְנִסְמֵל" (מיוחס לרס"ג, "מלילה", קובץ III-IV, עמ' 175).

זולאי מפרש: "צרחתו, קריאתו המחוצפת מחרפת לאל. זמרת ל' שולחים את הזמורה (יחו' ח, יז). לנסמל, לסמל ולפסל" (האספולה הפייטנית של ר' סעדיה גאון, עמ' קנ"ב).
ויניי פייט: "חֲטָמוּ לְנִשּׁוּם וְלֹא לְזִמּוֹר" (פיוטי יניי, עמ' קל"א).

במילון פנעני יש במשמעות אחרת.

ז ע ך , התפעל — דער, פהה.

"נִזְדַּעְכוּ גֵרוֹת בְּאֲשֵׁנֵי חוֹמוֹת" (מ' פיינשטיין, אברהם אבולעפיה, פואימה היסטורית, ירושלים 1956, עמ' כ"ב).

זַעְרוֹרוֹן — זעיר מאוד.

"ולא לקשט כל חידוש בפלפול זערוֹרוֹן" (הרב שמחה אלברג, "וורשה של מעלה", קנ"ט).

זַעְרָעֶרֶת — קטנה מאוד.

"וְכַתְּנֵת זַעְרָעֶרֶת שְׁלָה

לְדָן כְּתַנְתַּת הָעָרֶב" (א"צ גרינברג, רחובות הנהר, עמ' פ"ט).

זָרֵב — תעלה.

"הפרסטלון בזרוב קרקעו סתום בחלא" ("מגילת הנחשת", מהדורת ב"צ לוריא, 60-61).
המהדיר מפרש: "שדרת העמודים מסביב לחצר, בתעלה שהייתה בקרקע הבור סתום בחול".

זֶרֶק: מִזְרָק — מוטעם בזרקא.

"אחרים מלא והריש מוזרקת" (המאירי, "קרית ספר", פ', ד').
פנעני מביאו במשמעות אחרת.

חֲבִי, חביון — מקום סתר.

"לְדָרוֹשׁ סוֹד צְפוּן לְבָם וְחֲבִים" (דאפיירה, דיואן של שלמה בן משולם, עמ' ק"ט, שו' 20).
במילון אבן-שושן יש ציטטה מאוחרת.

חֲבִילָה, חבל — מחזו.

"קָדָם בְּהַעֲלוֹתִי אֲרוֹן רָגְשׁוֹ כָּל חֲבִילוֹת" (מיוחס לרס"ג, "מלילה", קובץ III-IV, עמ' 184).
זולאי מפרש: "קדם, לפנים. חבילות, נ"ל לשון מחזו וגליל, כמו חבל" (האסכולה הפייטנית של ר' סעדיה גאון, עמ' קס"א).
במילון אבן-שושן יש במשמעות צרור, חבורה, עירבון.

חגב, קל — אכל וחיסל פחגב (על דרך "יְחַסְלוּנוּ הָאֲרָבָה" —
דב' כח, לח).

"וּכְאֲרָבָה יִחַגְבוּ וְשֵׂאוּכֶם וְעָטוּכֶם" (י"ח אל-בג, כנף
רננים, עמ' 35).

חָגַר — חגור.

"הַכְּמָוֹת אֲדַמּוֹת, הַחָגַר כְּבֵד" (ביאלר, 195).

כנעני מצטט מן לע"ח.

ח ד ו , התפעל — התמלא חדוה.

"וְנִפְשֵׁי הַתְּחִינָה בְּרִצּוֹן כָּל הַרְצוֹנוֹת" (ביאלר, אשדות

ימים, עמ' 206).

חוּצִי — איש מן החוץ.

"יש שם עוד כמה וכמה דרים שאינם בכלל הקהילה

ונקראים חוצים" (חת"ם סופר, חושן משפט, סימן קי"ז).

יש גם ב"פנקס החברה קדישא של ניקלשפורג" משנת ת"פ, ע' קצ"ז, רצ"ב:

גם ב"מחנה חיים", ח"א, סימן י"א. ב"י מביא כמה ציטטות למלה הזאת, אבל

במשמעות אחרת, כלומר שמחוץ לדבר מן הדברים, וכמוהו א"ש. וכנעני אינו

מביא את המקור.

חוצותים — חוצות.

"קִצְתִּי בְחַיִּי אֲזוּ וְלִבִּי אֶקְרָעָה / אֲגִיר בְּאֶף דָּמֵי חוּצוֹתִים"

(דוד עונקינירה, שירים, קובץ על יד ב', עמ' ל').

חזירנת — חזירה קטנה.
"אם תגדל את זו, תיף פחזירנת" (יצחק זילברשלג, תרגום
אריסטופנס, אכרניים, עמ' 46).

חיד — חידה.
"ומשער לשער חוד חידיו" (יוסף מרקוס, גנוי שירה
ופיוט, עמ' 50).

חיה, נתפעל.
"רד טל תחי עליו ונתחיה" (פיוט ר' אפרים בר יעקב, ספר
היובל לכבוד אלפסנדר מארכס, תקמ"ג).
ויש: "אבל לא באותו שאומרים שמת ואחר מיתתו
נתתי" ("אגודת שמואל", יר' ח, ג, אמשטרדם תנ"ט).
א"ש מצטט את ליסיצקי המאוחר, וכנעני מצטט את "אפשטיין.

חכחך — שהה, מן חכה — חכך.
"ובמלכות מדי חכחכתי" (מרקוס, שם עמ' 63).

חכלל — מן "חכלילי עינים".
"אשר פנים יאדים ויחכלל עין" (אל-בג, 49).

חלזון, התפעל — זחל כחילזון.
"מתחיל העשן של טבק מתחלזון" (חמיאל, 135).
בא"ש יש במשמעות התברג.

חֲלִילַי — מחלל בחליל.

"מה טוב לסבא בנוכחותו של חֲלִילַי" (זילברשג, שם, עמ' 43).

ח ס ד , הפעיל — עשה לחסיד.

"פי א"י מעלתה שהיא מחכים ומחסידי ומצדיק את יושביה" (ר' בנימין זאב בר' דוד מזמושץ, עפ"י HUCA כ"ב, ח"ב, עמ' לה).

חָרַז — חרוז.

"עֲצָמָה כָּל צְלִיל, חָזוֹן כָּל חָרַז" (י"ל ביאלר, "סיני" כרך ל"א, עמ' רנ"א).
בא"ש אין מקור, וכנעני ציין סיה"ב.

חָרַם, פיעל — עשה לחרם.

"גְּאוּנֵי עֲלִיזִים / דְּבִיר קְדָשֵׁי חֲרָמוֹ" ("על נהרות ספרד", קינות כמנהג ספרד, מהד' ש' ברנשטיין, תל-אביב תשט"ז, עמ' 60, ש' 9).
בכנעני יש במשמעות אחרת.

חֲרָפוֹן — חרפה.

"וְחֲרָפוֹן וְשָׂדְפוֹן עָלַי גַּם נִשְׁבוּ" (יחזקאל חי אל-בג, פנף רננים, ניו-יורק תשכ"ח, עמ' 33).
בכנעני אין מקור.

חֶשֶׁקֶן — בעל חשק.

”הרב החשקן בתורה” (ר' חיים פלגי, ”מועד לכל חי”,

קנ”ה).

בא”ש אין מקור. וכנעני מצטט את שלונסקי.

(חשש) חוֹשֶׁשֶׁת — (אש) אוכלת חֶשֶׁש (ישע' ה, כד).

”אש חוֹשֶׁשֶׁת ומתְלַקְחַת” (פיוטי יניי, מהד' מ' זולאי,

ברלין תחר”ץ, עמ' עז).

חֶתִּילָה, שם מן הפועל חתל — חתולה, עטיפה.

”זר ישע בראשם חתילה” (מרקוס, שם עמ' 46).

חֶתְנוּת — כיבוד חתן תורה וחתן בראשית בשמחת תורה.

”לבטל מנהג מכירת החתנות ביום ש”ת” (אליהו קפשאל,

ליקוטים שונים מס' דבי אליהו, 22, וויניציאה, 1869).

השם חתנות במשמעות ”חוויה” והתחתנות יש בתלמוד ובספרות המאוחרת

(עיין ב”י). א”ש מביא את המלה הזאת במשמעויות אחרות, וכנעני אינו

מציין מקור.